

Molnár Gyöngyvér – Csapó Benő

A Szegedi Tudományegyetem Neveléstudományi Doktori Iskolája: előzmények, célok, kutatási programok és együttműködések

Bevezetés

A Szegedi Tudományegyetem jogelődjén, a József Attila Tudományegyetemen 1993-ban indult *A kognitív kompetencia fejlődése és fejlesztése* című doktori program. A Nagy József vezetésével folyó képzési program épített a „Szegedi Műhely” tudományos tradícióira, az 1970-es években meghonosodott erős empirikus kutatási hagyományokra, az oktatással, a kognitív fejlődéssel és a képességek fejlesztésével kapcsolatos kutatásokra, a program oktatóinak e téren szerzett kutatási tapasztalataira és eredményeire. Ebben a programban kilenc hallgató szerzett PhD-fokozatot, mindannyian a felsőoktatásban dolgoznak, közülük négy már egyetemi tanár.

A jogszabályi keretek megváltozása után került sor a mai értelemben vett, egy vagy több tudományos diszciplínát átfogó doktori iskolák megalapítására. Ennek szellemében Csapó Benő vezetésével 2003-ban alakult meg az SZTE Neveléstudományi Doktori Iskola. Jelentősen megnőtt a képzésben részt vevő oktatók köre, és kibővült a lehetséges kutatási témák spektruma is, lefedve a modern, empirikus társadalomtudományként értelmezett neveléstudomány minden fontosabb területét. A doktori képzés kiemelkedő figyelmet fordít a legkorszerűbb kutatási módszerek és technikák elsajátítására, valamint az oktató- és kutatómunka nemzetközi beágyazottságára (Csapó et al. 2017). A PhD-fokozat megszerzésének lényeges feltétele a kutatási eredmények rangos nemzetközi fórumokon való bemutatása, publikálása.

1. kép

A SZTE Neveléstudományi Doktori Iskola honlapja

A képzés munkanyelve fokozatosan megváltozott, ma már csaknem minden előadás és szeminárium angolul folyik. A doktori iskolának jelenleg 70 oktatója és 49 témakiírója van (1). Hat külföldi professzor tart rendszeresen kurzusokat, munkájuk egyrészt segíti a legkorszerűbb kutatómódszertani technikák elsajátítását, és lehetővé teszi a hallgatók számára a legújabb kutatási irányok megismerését is. A képzésben mind nagyobb arányban vesznek részt külföldi hallgatók, jelenleg már ők képviselik a többséget. A nemzetközi megjelenést jelentősen felgyorsította a Stipendium Hungaricum program, amelynek keretében a 2020/2021-es tanévig közel 50 külföldi hallgató fogadására nyílt lehetőség. Ennek köszönhetően a fiatal külföldi (például namíbiai, kínai, mongol, palesztin, indonéz, azeri, kazah, laoszi, vietnámi) kutatók a szegedi műhely támogatásával a saját országukban végezhetnek olyan tudományos munkát, amely később az ottani oktatás fejlesztésében is meghatározó szerepet játszhat.

Bár a képzési programjainak súlypontjában a korábbi hagyományokra építve továbbra is az intézményes keretek között folytatott tanulás, az oktatás és a nevelés vizsgálata áll, a doktori iskola feladatának tekinti a tanítással és a tanulással kapcsolatos tudományos tevékenység széles spektrumára való felkészítést, az alkalmazható kutatási módszerek teljes gazdagságának megismertetését, az oktatás társadalmi, gazdasági és történelmi összefüggéseinek a tanulmányozását. Ezek a prioritások szerencsésen kiegészítik az országon belül másutt megszerezhető neveléstudományi kutatói képzettség profiljait, és reflektálnak a tudományos utánpótlás képzettségbeli összetételével kapcsolatos igényekre.

A doktori iskola oktatási-kutatási programjai

Az SZTE Neveléstudományi Doktori Iskola ma hét oktatási-kutatási programból áll. A szegedi kutatóműhely több évtizedre visszanyúló kutatási témáit viszik tovább az Oktatáselmélet és a Pedagógiai Értékelés programok. A kognitív mellett az affektív területek megjelenését és erősödését képviseli a Neveléselmélet program. Az interdiszciplináris kutatások szerepét és fontosságát mutatja A fejlődés és az oktatás pszichológiai kérdései, az Egészségnevelés és a Tantárgy-pedagógia program. A technológiai innovációk, a multimédia oktatási és kutatási integrációját valósítja meg a Digitális technológiák az oktatásban program.

A képzési programok közös alapokra épülnek. A hallgatók ugyanabból a kurzuskínálatból választhatnak. Az előzetes tanulmányoktól és képzettségtől függően veszik fel az alapozó, főképp kutatómódszertanra irányuló tárgyakat és a választott kutatási területtől függően az egyes speciális kurzusokat. A kurzusok számát és a félévenkénti tanulmányi terhelést a kreditrendszer szabályozza. A képzési programok a kutatás tekintetében sem elszigeteltek egymástól, a doktori iskola oktatói törekednek arra, hogy minél több, a képzési programokat átmetsző, sokoldalú kooperációra lehetőséget kínáljon közös projektet indítsanak, amelyekben az iskola hallgatói önálló részfeladatokat dolgozhatnak ki. Az együttműködés bővítheti a kutatási módszerek spektrumát, kölcsönösen inspiráló hatású lehet a különböző területek elméleteinek és modelljeinek a megismerése. A továbbiakban röviden bemutatjuk a hét kutatási-képzési programot, ezek fontosabb kutatási témáit.

Az Oktatáselmélet program vezetője Csapó Benő (az SZTE Oktatáselméleti Tanszék egyetemi tanára, a doktori iskola vezetője). A képzési program keretein belül végzett kutatások az iskolai tanítás és tanulás kutatási problémáinak tágabb kereteivel és fő témaköreivel foglalkoznak. Az elméleti felkészítés főleg a kognitív fejlődéssel, a képességek kutatásával, a deklaratív és procedurális tudás kapcsolatával, az iskolában elsajátított tudás szerveződésével, a tudás alkalmazásával, a problémamegoldással, a transzferrel, az iskolai tanulási-tanítási folyamatokkal kapcsolatos kérdéseket foglalja magában.

A Pedagógiai értékelés program vezetője Vidákovich Tibor (az SZTE Pedagógiai Értékelés és Tervezés Tanszék tanszékvezető egyetemi tanára). A képzés keretei között a hallgatók megismerkedhetnek a pedagógiai mérés és tesztelés legfontosabb elméleti és gyakorlati ismereteivel, elsajátíthatják a mérés-tesztelés kutatómódszertani alapjait, az eredményelemzés statisztikai és számítógépes eszközeit. Az alapozó tanulmányokat követően a hallgatók a tudásszintmérések, a képességvizsgálatok, illetve a tesztelméletek különböző alkalmazási területeire specializálódhatnak.

A Neveléselmélet program vezetője Józsa Krisztián (az SZTE Neveléselmélet Tanszék egyetemi tanára). A nevelést az affektív – érzelmi tényezők, attitűdök, érdeklődés, motiváció és a társas viselkedés bizonyos elemei – és a szociális tényezők pedagógiai szempontú vizsgálatán keresztül közelíti meg a program. E korszerű interdiszciplináris megközelítés lehetővé teszi a nevelés problémaköreinek széles látókörű megalapozását az elmélet és az empirikus kutatás szempontjából egyaránt. Kutatási témákat elsősorban a szociális és az érzelmi kompetencia fejlődésének vizsgálata, valamint a személyiségfejlődést befolyásoló, az iskolai tanulásban fontos szerepet játszó affektív változók, a tanulási motiváció terén kínál fel.

A fejlődés és oktatás pszichológiai kérdései program vezetője Szokolszky Ágnes (az SZTE Kognitív- és Neuropszichológiai Tanszék tanszékvezető egyetemi docense). A képzési program a gyermek- és serdülőkori fejlődés pszichológiai és kognitív idegtudományi ismeretanyagának kutatóorientált közvetítését tűzi ki célul. A program alapvető képzési funkciója a pedagógiai problémakörök széles látókörű pszichológiai és idegtudományi megalapozottságának a biztosítása az elmélet, a kutatás és az alkalmazott kutatási módszerek szempontjából. A kognitív idegtudományi megközelítések a nemzetközi pedagógiai vizsgálatokban egyre meghatározóbbak. Az idegtudomány vizsgálati módszereinek fejlődése ma már lehetővé teszi, hogy számos pedagógiai jelenség új értelmezést, magyarázatot nyerjen.

Az Egészségnevelés program vezetője Pikó Bettina (az SZTE Magatartástudományi Intézet egyetemi tanára). A képzési program kiindulópontja az egészség és a betegség modern koncepciója, az egészséget veszélyeztető (kockázati), valamint az egészségmegőrzésben és egészségfejlesztésben szerepet játszó (védő) faktorok sajátosságainak a megismerése. Az interdiszciplináris megközelítésű, gyakorlatorientált tudományterületen megvalósuló kutatások keretein belül fontos hangsúlyt kap a sport, a belső motivációk és értékek, a pozitív pszichológia által humánerőségeknél nevezett védőhatások elemzése, a kockázati tényezők között pedig külön hangsúlyt kap a kockázatesztelés, az egészségtudatosság, a kockázatokról alkotott laikus értelmezések és hiedelmek vizsgálata.

A Tantárgy-pedagógia program vezetője Korom Erzsébet (az SZTE Oktatáseméleti Tanszék tanszékvezető egyetemi docense). A tantárgy-pedagógia (más elnevezésekkel szakdidaktika, szakmódszertan, szakmetodika, szakpedagógia) a különböző tantárgyak tanításához kötődő, az oktatás és a nevelés kérdéseit kutató multidiszciplináris terület. Szorosan kapcsolódik az egyes tantárgyi diszciplínákhoz, valamint a pedagógiához és a pszichológiához. Az alprogramhoz kötődő kutatások az egyes tantárgyi területek kontextusában foglalkoznak a tanulók kognitív és affektív jellemzőivel, az ismeretsajátítás és képességfejlesztés lehetőségeivel, a tervezés és a tanítás eszközeivel, az iskolai és az iskolán kívüli tanulás lehetőségeivel, valamint a pedagógusok nézeteivel, attitűdjeivel.

A Digitális technológiák az oktatásban program vezetője Molnár Gyöngyvér (az SZTE Neveléstudományi Intézet intézetvezető egyetemi tanára). A jelen képzési program a digitális technológiák oktatással és kutatással kapcsolatos témáit öleli fel hivatkozva az egyes programok között. A feldolgozott témák között kiemelt hangsúlyt kap az informatikai kompetencia fejlődése és fejlesztési lehetőségei, a technológiai eszközök oktatásba való integrálásának a kérdései, a speciális tanulói csoportok számítógéppel segített tanításának a problémaköre, valamint a technológiaalapú tesztelés és fejlesztés adta lehetőségek feltérképezése és gyakorlati alkalmazása (például személyre szabott, adaptív tesztelés, számítógépesjáték-alapú képességfejlesztés, log- és metaadatelemzések).

Szakmai együttműködések, partnerek

A doktori iskola keretei között folyó kutatómunka szorosan kapcsolódik az SZTE Neveléstudományi Intézete, valamint a környezetében működő kutatócsoportok (Oktatáseméleti Kutatócsoport, MTA–SZTE Képességfejlődés Kutatócsoport, MTA–SZTE Természettudomány Tanítása Kutatócsoport) tevékenységéhez (Molnár 2020). A doktori iskola hallgatói alkalmazzák az Oktatáseméleti Kutatócsoport (2) által kialakított kutatási infrastruktúrát, használják és kutatásaikon keresztül, innovatív, új funkciók iránti igényekkel (például kollaboratív tesztmegoldás lehetősége, harmadik generációs itemek, különböző betűkészlettel rendelkező nyelvek alkalmazása) hozzájárulnak a kutatócsoport által felépített eDia mérés-értékelés és eLea fejlesztő platformok, illetve moduljaik (például Tanári tesztes modul, Óvodai tesztes modul) folyamatos fejlesztéséhez (Csapó–Molnár 2019, Molnár–Csapó 2019a, 2019c), illetve az Oktatáseméleti Kutatócsoport projektjeinek megvalósításához (például TÁMOP- és EFOP-projektek). Kapcsolódnak az MTA–SZTE Képességfejlődés Kutatócsoport longitudinális (Csapó 2007a), illetve óvoda-iskola átmenetre fókuszáló kutatásaihoz (3), támogatják az MTA–SZTE Természettudomány Tanítása Kutatócsoport (4) fejlesztéseit (például Korom–Veres 2020), részt vesznek a Neveléstudományi Intézet egyetemi lemorzsolódást csökkentő projektének megvalósításában (Molnár–Csapó 2019b), valamint a témavezetőik egyes kutatási projektjeiben (például OTKA-kutatások).

2. kép

eDia mérés-értékelés és eLea fejlesztő platformok

A doktori iskolában a kutatómunka személyre szabott, és a témavezető irányítása alatt folyik. Az egyéni munka kereteit a tanulmányi rend, illetve a kreditrendszer határozza meg. A doktori iskola bekapcsolódik az európai tudományos képzés rendszerébe, a kutatási és oktatási együttműködésekbe, csereprogramok lebonyolításába. Ezt tükrözi a számos nemzetközi projekt és pályázat, amelynek megvalósításában szintén komoly szerepet vállaltak a doktori iskola hallgatói (például SAILS-, PRIMAS-, DAFFODIL-projektek).

A doktori iskola és a környezetében dolgozó kutatási egységek fontos feladatuknak tekintik a magyar tudományos szaknyelv fejlesztését. Bár a nemzetközi publikációknak meghatározó szerepük van a tudományos kommunikációban, témavezetőik arra is motiválják a magyar PhD-hallgatókat, hogy kutatási eredményeik egy részét magyarul is megjelentessék. A Neveléstudományi Intézet és a doktori iskola oktatóinak gondozásában jelenik meg a Magyar Tudományos Akadémia Pedagógiai Bizottságának folyóirata, a *Magyar Pedagógia* (Csapó 2007b), valamint a három évtizedes múlttal rendelkező *Iskolakultúra* folyóirat.

Miként a tudomány művelésének, úgy a tudományos utánpótlás nevelésének, a kutatóképzésnek a keretei, nemzetközi normái is gyorsan változnak. A Neveléstudományi Doktori Iskola figyelemmel kíséri ezeket a fejleményeket, és képzését, követelményrendszerét folyamatosan hozzáigazítja az Európa legkiválóbb képzőhelyein megfigyelhető trendekhez. Ennek megfelelően a közelmúltban sor került a publikációs követelményrendszer módosítására úgy, hogy az kevesebb, de színvonalasabb cikk elkészítésére, a nemzetközi mezőny élvonalához tartozó folyóiratokban való publikálásra motiválja a hallgatókat. Hasonló tendencia az is, hogy a hagyományos, monográfiajellegű értekezések helyett mindinkább publikációalapú disszertációk megvédésére kerül sor.

A kutatási kapacitás bővítésének, a neveléstudományi kutatók képzésének meghatározó szerepe van az oktatási rendszer fejlesztésének tudományos megalapozásában. A közoktatás színvonalának javításához, tágabb értelemben a társadalom tudásbázisának újratermeléséhez mind több olyan kutatóra van szükség, aki naprakészen ismeri a világ más részein született tudományos eredményeket, és képes ezeket saját kutató-fejlesztő munkáján keresztül a magyarországi feltételek közé transzferálni. Ezt is szem előtt tartva a Neveléstudományi Doktori Iskola fő céljának tekinti egy erős, a nemzetközi tudományos közösségbe integrálódott kutatógeneráció pályára állítását.

Irodalom

- Csapó Benő 2007a. Hosszmetzeti felmérések iskolai kontextusban – az első átfogó magyar iskolai longitudinális kutatási program elméleti és módszertani keretei. *Magyar Pedagógia* 4: 321–355.
- Csapó Benő 2007b. Csengeri János öröksége: a Magyar Pedagógia a 21. században. *Magyar Pedagógia* 1: 79–90.
- Csapó Benő – Csíkos Csaba – Korom Erzsébet – Molnár Gyöngyvér – Vidákovich Tibor 2017. Neveléstudományi kutatás és kutatóképzés. *Magyar Tudomány* 11: 1339–1351.
- Csapó, Benő – Molnár, Gyöngyvér 2019. Online Diagnostic Assessment in Support of Personalized Teaching and Learning: The eDia System. *Frontiers in Psychology* 10: 1522.
- Korom Erzsébet – Veres Gábor 2020. *Gondolkodtató természettudomány-tanítás. Komplex természettudomány*. Mozaik Kiadó. Szeged. (Megjelenés alatt.)
- Molnár Gyöngyvér – Csapó Benő 2019a. A diagnosztikus mérési rendszer technológiai keretei: Az eDia online platform. *Iskolakultúra* 4–5: 16–32.
- Molnár Gyöngyvér – Csapó Benő 2019b. A felsőoktatási tanulmányi alkalmasság értékelésére kidolgozott rendszer a Szegedi Tudományegyetemen: elméleti keretek és mérési eredmények. *Educatio* 4: 705–717.
- Molnár Gyöngyvér – Csapó Benő 2019c. A tanulók differenciált fejlesztésének támogatása: az eDia és eLea alkalmazását megalapozó kutatómunka eredményei. In: *XIX. Országos Neveléstudományi Konferencia*. Pécs. 485.
- Molnár Gyöngyvér 2020. Kutatás-fejlesztés és innováció az oktatásban: A „Szegedi Műhely” informatikai fejlesztései és gyakorlati alkalmazásuk. *Civil Szemle*. Különszám. 93–104.
- (1) A Doktori Iskola OTDT-adatlapja: https://doktori.hu/index.php?menuid=191&di_ID=153 (2020. november 24.)
- (2) Szegedi Tudományegyetem Oktatásméleti Kutatócsoport: <http://edia.hu/> (2020. november 24.)
- (3) MTA-SZTE Képességfejlesztés Kutatócsoport: <http://edu.u-szeged.hu/kkcs/> (2020. november 24.)
- (4) MTA_SZTE Természettudomány Tanítása Kutatócsoport: <http://edu.u-szeged.hu/ttkcs/> (2020. november 24.)

Molnár, Gyöngyvér – Csapó, Benő: The Doctoral School of Education at the University of Szeged: History, goals, research projects and collaboration

Az írás szerzőiről

Molnár Gyöngyvér

intézetvezető egyetemi tanár
Szegedi Tudományegyetem
Neveléstudományi Intézet

gymolnar[kukac]edpsy.u-szeged.hu

Csapó Benő

egyetemi tanár, a Neveléstudományi Doktori Iskola vezetője
Szegedi Tudományegyetem
Neveléstudományi Intézet

csapo[kukac]edpsy.u-szeged.hu